

Kirjallisuus

POSTER, Mark. *Critical Theory and Poststructuralism: In Search of a Context*. Cornell University Press, Ithaca and London 1989.

TAPIO VARIS

Muutama historiakommentti

■ Veikko Pietilän esitys on mielenkiintoinen avaus siihen, minkälaiset ajatussuunnat ja tutkimushankkeet olisivat voineet tai yhä voisivat kehittyä hallitseviksi suomalaisessa tiedotustutkimuksessa. Käytännössä kirjoituksessa puhutaan paljolti Tampereen yliopistossa tapahtuneesta tutkimustoiminnasta, joka onkin määrällisesti ollut hallitsevaa.

Lisäksi tapahtuneet ratkaisut liittyvät keskeisesti professorien ja apulaisprofessorien valintoihin, jotka ovat käytännössä vaikuttaneet tutkimussuuntausten kehittymiseen.

Vaikka itse olen paljolti tamperelaisen koulukunnan kasvatti, suhtaudun varsin kriittisesti sen perusfilosofiaan kuten olen toisaalla kirjoittanut (Varis 1991, ss. 24-29).

Yleisesti ottaen Tampereen tiedotusoppi tuli *joukkotiedotustutkijoiden ja yleisradiofilosofien*, erityisesti *yleisötutkijoiden* hallitsemaksi oppilaaksi. Tämän Pietilä, Malmberg ja Nordenstreng itsekin toteavat (1990).

Tiedotusopin laitoksen henkisessä ilmapiirissä 1970-luvulla ei ollut sijaa juuri muunlaiselle lähestymistavalle. Haluttiin kehittää "*tiedotusoppitiedettä*", keskeinen selittäjä asialle kuin asialle oli *ideologia*.

Tässä ilmapiirissä ei journalistiselle lähestymistavalle syntynyt tilaa, koska luonteensa vuoksi journalismissa on muunkinlaisia aineksia kuin tieteenomaisia. Siksi on helppo ymmärtää, että Pietilän ensimmäiseksi mainitsemaa avasta *journalismin tutkimuksesta* ei seurannut noina aikoina riittävää jatkoa. Suomesta jäi puuttumaan esim. Columbia Journalism Review -tapainen korkeakoulutasoinen mediakritiikki. Journalismin ulkopuolelta tulevien historioitsijoiden, sosiologien tai valtio-oppineiden diletantti kritiikki ei sitä ole voinut korvata.

Tämä Pietilän havainto onkin mielestäni kirjoituksen kiinnostavin. Jos Suomessa olisi tiedotusopin sijasta yliopistollinen journalismikoulu, asia olisi kenties toisin. Vertauksena voidaan tarkastella taidekorkeakouluja. Lähtökohtana on esittävän taiteen tekeminen ja sen jatkuva itsetutkiskelu, joka suorittavaan, professionaaliseen osaamiseen tähtäävässä koulussa on erilaista kuin esim. yliopistollisissa taideaineissa.

Yliopiston johonkin tiedekuntaan perustettu tiedotusoppi ei seuraa elävän journalismin tarpeita, vaan tiedekunnan yleisiä ja tutkijakoulutuksen tavoitteita. Teoriassa niistäkin lähtökohdista pitäisi voida harjoittaa ammatillista kritiikkiä, mutta miksi sitten tarvitaan juuri viestinnän alalla niin paljon ammattikorkeakouluja? Vai johtuuko "tarve"

yliopiston kyvyttömydestä?

Mielestäni journalismin kritiikki onnistuu parhaiten joko erillisessä journalistikouluksessa, tai omissa, journalismin tiedekunnassa, jollaista Suomessa ei ole.

Pietilän kaksi seuraavaa esimerkkiä, *joukkoviestinnän rituaaliluonne ja yleisön etnografia*, osoittavat, että toki yleisötutkimuksenkin suunnalla olisi kulkemattomia teitä.

Jossain määrin näitä tutkimussuuntia on jatkettu Yleisradiossa (esim. Kytömäki 1991).

Nyt jälkikäteen tarkasteltuna nuo 1960-70-lukujen esimerkit, joihin Pietilä viittaa, osoittavat ainakin minulle pikemminkin sitä kuinka kaukana me yliopistotutkijat ja Yleisradion johto olimme ihmisten kokemusmaailmasta kuin jonkin sellaisen tutkimuslöydön tekemisestä, jota ihmisten parissa työskentelevä poliitikko tai kauppias ei olisi muutenkin saanut selville. Tietysti itsestäänselvyyskin on hyvä vahvistaa tutkimuksella, mutta ei se ole innostavaa.

Diskurssianalyysi näyttäytyi minulle samanlaisena kaikkeensopivana yleisselittäjänä kuin ideologia aikanaan. Jouduin Hawaijin yliopistossa vertaamaan kuinka erimerkityksellisesti ja usein pinnallisesti käsitettä käytettiin viestinnän, konfliktinsäätelyn ja politologian piirissä (Galtung, Tehranian, Stephenson jne). Tiedotusoppitieteilijöille se saattaa olla taas seuraavan kymmenen vuoden aherruksen arvoinen.

Haluaisin vielä lopuksi todeta, että on monia muitakin kadonneita langanpäitä, jotka eivät ole päässeet tiedotusopissa kunnolla vaikuttamaan.

Ensiksikin tiedotusopin henkinen juuttuminen joukkotiedotukseen, massakommunikaatioon, on jähmettänyt koko oppialaa. Viestintäteknologian väheksyminen ja sen aiheuttamien yhteiskunnallisten, taloudellisten ja kulttuuristen muutosten ymmärtämättömyys on johtanut painopistettä tiedotusopista viestintätieteisiin ja erillisiin, joskin pienimuotoisiin journalismikoulutusohjelmiin muualla kuin tiedotusopissa.

Onko esim. MIT:tä (Massachusetts Institute of Technology) koskaan otettu vakavasti?

Tutkimuksellisesti oma kiinnostukseni tiedotusopissa suuntautui erityisesti 1970-luvulla nk. kansainvälisten viestintävirtojen tutkimukseen (flow of information). Silti katson, että tuokin ajatussuunta kuuluu häviäjiin, sillä tutkimuksellisesti se on kuulunut pysyvänä osana lähinnä vain Kaarle Nordenstrengin harrastuspiiriin, ja hänelläkin paljolti viestintäpolitiikan suuntaan (painotus sanassa politiikka).

Flow-käsitettä voisi problematisoida ja syventää, erityisesti nyky maailman "vapauksien", "kvoottien", "identiteetin" yms suhteen esim. eurooppalaisessa ja GATT-keskusteluissa. Tampereen tiedotusopilla oli hyvät mahdollisuudet kehittyä 1970-luvulla maailman arvostamaksi ja luotettavaksi tietovirtojen tutkimuskeskukseksi samaan tapaan kuin esim. Helsingin yliopiston radiokemian laitos kemiallisen aseiden valvontamenetelmien keskuksiksi. Lupaavia tutkijoita oli tarjolla, mutta tiedotusopin henkeen ei tuolloin sopinut tämänlaatuinen deskriptiivinen tutkimus. Tutkijat lähtivät mielenkiintoisempiin töihin ja ainutlaatuinen tilaisuus menetettiin muiden maiden viestintätutkimuskeskuksille.

Edellä olevasta on jo selvinnyt, että näen journalismikoulutukselle ja -tutkimukselle suuria ongelmia nykyisessä yliopistoratkaisussa. En myöskään ole vakuuttunut, että viestinnälliset innovaatiot ja uudistukset tulevat tiedotusopin laitoksilta. Uskon, että

jos nykyinen meno jatkuu, niin mielenkiintoisin tutkimustyö saattaakin tulla sellaisista yliopistojen ulkopuolelle sijoitetuista viestinnän tutkimuskeskuksista kuin Australiassa toimivasta CIRCIT:istä (Centre for International Research on Communication and Information Technologies), jota johtaa alan merkittävä yliopistotutkija Bill Melody.

Olen ainakin esittänyt ääneen erään mahdollisuuden.

Kirjallisuus

KYTÖMÄKI, Juha. Nykyajan sadut. Joukkoviestinnän kertomukset ja vastaanotto. Jyväskylä 1991.

PIETILÄ, Veikko & MALMBERG, Tarmo & NORDENSTRENG, Kaarle. Theoretical Convergencies and Contrasts: A View from Finland. *European Journal of Communication*, 5(1990):2-3, 165-185.

VARIS, Tapio. Tieteellisyys, taidot ja taiteellisuus journalismikoulutuksessa. Teoksessa: LUOSTARINEN, Heikki (toim.). Puheenvuoroja toimittajakoulutuksesta. Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos, sarja C 14/1991, 24-29.